

Tekutosť a vágnosť významu – kontext – pluralita výrazových foriem

Pripravované tematické číslo vytvára priestor na reflexiu aktuálnych a čoraz výraznejšie pôsobiacich fenoménov, ktoré formujú medziľudskú komunikáciu, porozumenie a samotné spôsoby vytvárania významu v súčasnom svete. Žijeme v ére permanentných zmien technologických, spoločenských i kultúrnych, v ktorej sa procesy dorozumievania stávajú zložitou sieťou interakcií medzi človekom, médiom a algoritmom. Kódovanie a dekodovanie významu, ktoré bolo kedysi výlučne jazykovou činnosťou, dnes presahuje rámec lingvistiky: stáva sa interdisciplinárnou výzvou pre všetkých, ktorí skúmajú jazyk, znak, informáciu a interpretáciu – od jazykovedy, semiotiky, filozofie jazyka cez mediálne a kultúrne štúdiá, literárnu vedu, estetiku, kognitívne vedy až po dizajn komunikačných systémov.

Toto číslo časopisu oslovuje autorov, ktorí reflektujú tekutosť, vágnosť a pluralitu významu v jazyku, umení, spoločnosti a v digitálnych technológiách. Rámcuje pochopenie významu znaku nie ako stabilnej jednotky, ale ako dynamického, kontextovo podmieneného a interaktívne vytváraného javu, ktorý neustále prechádza medzi formami, médiami a interpretáciami a vyvoláva mnoho otázok.

Tekutosť, menovite v diagnostickom spojení „tekutá modernita“ ako pomenovanie jednej z najvýraznejších vlastností našich čias pochádza z diela poľského filozofa a sociológa Zygmunta Baumanna. Motiváciu pre emblematický pojem svojich prác Bauman približuje takto: „Kvapaliny sa pohybujú ľahko. Tečú, plynú, prúdia, presakujú a na rozdiel od pevných látok nie je ľahké ich zastaviť – obtekajú prekážky v ceste, iné rozpúšťajú alebo odnášajú so sebou, inokedy presiaknu cez ne. Mimoriadna pohyblivosť tekutín je tým, čo ich spája s predstavou ľahkosti. Kvapalnosť či tekutosť objektov a javov súčasného sveta môžeme považovať za vhodné metafory na zachytenie ich povahy a ľahkosti, s akou sa veci menia (Bauman, Tekutá modernosť, 2002).

Tekutosť sa stala synonymom pre nestabilitnosť, dočasnosť, premenlivosť, pričom tradičné istoty pod jej pôsobením strácajú pevnosť, stálosť a relevanciu. Zasahuje hodnoty ako pravda, zmysel, ľudská identita, práca, láska a vzťahy, ale aj rámcujúce dimenzie ako priestor a čas, moc a politika. Tekutosť je preto univerzálny fenomén, ktorý sa v rozličných oblastiach ľudskej skúsenosti manifestuje osobitým spôsobom – v ekonomike ako volatilita, v politike ako nestálosť autorít, v kultúre ako premenlivosť štýlov, v technológiách ako neustála aktualizácia a v umení ako performatívnosť a otvorenosť interpretácie.

V centre pozornosti nášho tematického čísla je predovšetkým tekutosť významu (meaning) a zmyslu (sense) jazykových jednotiek vznikajúca v medziľudskej interakcii a prejavujúca sa v komunikátoch rôzneho druhu. Význam slov a zmysel výpovedí podlieha neustálej aktualizácii, formuje sa v rámci diskurzov a naratívov, no ovplyvňuje ho povaha sprostredkujúceho média, ideové a ideologické nastavenie komunikantov i širší kultúrny kontext. Význam sa chápe ako sociálny konštrukt, ktorý je fluidný, situačný a závislý od prostredia – od komunikácie, kultúry, média, trhu, ale aj od štruktúr poznania a moci.

Zmysel je naopak hodnotovou a pragmatickou kategóriou, ktorá sa prejavuje v procese pripisovania relevancie, fakticity a pravdivostnej hodnoty obsahu aktérmi spoločenských vzťahov.

Zaujímá nás, kde, kedy, ako a prečo dochádza k inflácii, fragmentácii či posunom významu; ako sa mení denotácia a ako sa rozvíja emocionálne spektrum výrazov – teda konotácie a axiologické vrstvy komunikácie. Dôležitým aspektom reflexie sú aj vágne a hodnotovo nasýtené (tzv. axiologické) výrazy, ktoré sprostredkujú ideové, názorové a kultúrne pozície komunikantov.

Keďže fluidnosť zmyslu vykazuje vysokú závislosť od kontextu, zaujímajú nás všetky relevantné rámce vytvárania významu – verbálny, situačný, mediálny, technologický, vizuálny či performatívny – a ich vzájomné synergie, interferencie a vplyv na kódovanie i percepciu informácie.

Zásadným fenoménom úzko súvisiacim s tekutosťou významu je pluralita výrazových foriem, teda multimodalita komunikácie. Znak sa prestáva viazať na jediný kód (napr. verbálny), ale koexistuje so symbolmi, vizuálnymi prvkami, mémami, zvukovým obsahom či znakmi emócií. Význam sa v tomto prostredí neustále rekonfiguruje, reedituje a cirkuluje v priestore interpretácie. Pluralita jazykových, vizuálnych, digitálnych, performatívnych a auditívnych foriem preto nie je len dôsledkom, ale aj zdrojom nestability a pretvárania významu informácie.

Tento interdisciplinárny rámec otvára priestor pre polyfóniu rozmanito ladených prístupov medzi lingvistikou, semiotikou, filozofiou, estetikou, mediálnymi a kultúrnymi štúdiami, kognitívnymi vedami, sociológiou, psychológiou komunikácie, dizajnom či informačnými technológiami. Veríme, že práve spájanie týchto perspektív umožní lepšie porozumieť spôsobom, akými sa v dnešnej dobe významy cirkulujúceho obsahu rodia, menia, fragmentujú a znovu spájajú – a že tekutosť, ktorú skúmame, sa stane nielen predmetom, ale aj zorným uhlom porozumenia komunikačných praktík v spoločnosti, či už ju nazývame sieťovou, digitálnou, postindustriálnou, posthumánnou alebo spoločnosťou simulakier.

Predkladané tematické okruhy príspevkov

1. Semiotika a filozofia jazyka

• Tekutosť ako semiotický stav: význam v pohybe

Význam jazykových jednotiek ako dynamický, neuzavretý a kontextovo podmienený proces. Ako sa znaky presúvajú medzi významovými poliami, menia svoju funkciu pri vstupe do nových diskurzívnych rámcov a ako semiotické „prúdenie“ ovplyvňuje stabilitu referencie a interpretácie?

• Vágnosť a neurčitosť vo filozofii jazyka

Teoretické prístupy k vágnosti, neostrosti kategórií a otvorenosti významu v čase a kontexte. Témy môžu nadväzovať na tradičné aj postštrukturalistické koncepty významovej neistoty: Peirceovu ikonovo-indexovo-symbolovú typológiu, Wittgensteinove jazykové hry, Derridovu

différance, Ecovu semiotickú hermeneutiku či Baumanov koncept tekutej modernity. Vágnosť ako konštitutívny a pragmatický princíp jazyka.

- **Pravda, interpretácia a pluralita v „tekutej epistemológii“**

Ako sa mení chápanie pravdy, istoty a interpretácie v prostredí, kde významové rámce strácajú stabilitu? Téma podporuje diskusiu o pluralite výkladov, ich koexistencii, epistemickej neistote a fragmentácii spoločnosti do rozličných diskurzívnych formácií.

2. Jazyk, kognícia a kontext

- **Kognitívne a pragmatické mechanizmy kódovania a dekódovania vágnych výrazov**

Ako kognitívne procesy a pragmatické inferencie umožňujú pracovať s neurčitými, flexibilnými či kontextovo otvorenými výrazmi? Ako používatelia aktívne dopĺňajú nedourčené významy počas interpretácie textov, hovoreného prejavu a komunikačných interakcií?

- **Kontext ako zásadný determinant významu**

Ako situačné, kultúrne, diskurzívne a technologické vrstvy kontextu modifikujú interpretáciu? Ktoré typy kontextov majú najväčší vplyv na stabilitu či variabilitu významu?

- **Významová variabilita naprieč štýlmi, diskurzmi a diskurzívnymi formáciami**

Ako sa mení význam rovnakého výrazu v závislosti od štýlu, žánru, diskurzu či širšej diskurzívnej formácie? Aké mechanizmy spôsobujú presuny medzi odborným, mediálnym, každodenným a subkultúrnym používaním jazyka?

- **Technoimaginácia ako nevyhnutná ľudská kompetencia**

Ako technológie – od vizualizačných nástrojov po algoritmy, simulácie a AI systémy – formujú kolektívnu i individuálnu schopnosť vytvárať mentálne reprezentácie? Ako sa manifestuje ľudská predstavivosť v technologicky podmienenom prostredí a aké formy konceptualizácie vytvára?

3. Diskurz, ideológia a spoločenské významy

- **Instantnosť obsahu v mediálnom a verejnom diskurze**

Ako rýchlosť cirkulácie významov v digitálnych médiách ovplyvňuje ich stabilitu, interpretáciu a spoločenské ukotvenie? Čo prinášajú do komunikácie krátke formáty, real-time interakcie či algoritmické generovanie obsahu do cirkulácie významov?

- **Dezinformácie a sémantické posuny v sieťovej spoločnosti**

Ako dezinformačné stratégie pracujú s obsahom? Mechanizmy prepisovania, irónie, narúšania referencie, preskupovania kontextov, vytvárania alternatívnych interpretačných rámcov a posilňovania polarizovaných naratívov.

- **Rétorika neistoty, strachu a alarmu v politickom diskurze**

Ako politickí aktéri využívajú jazyk neistoty, rizika či ohrozenia pri formovaní verejných emócií a kolektívnych postojov? Čo znamená „politická ekonomika strachu“ v kontexte tekutých významov?

4. Digitálna a algoritmická sémantika

- **Zdroje významu v digitálnom prostredí a ich konfigurácie**

Digitálne prostredie vytvára nové typy významotvorných prvkov, ktoré presahujú tradičné jazykové modely: mémy, remixované vizuály, hashtagy ako indexačné mechanizmy alebo algoritmicky generované texty. Ako sa tieto prvky prepisujú, vrstvia a redistribuuju v prostredí vysokej intertextuality a participatívnej kultúry?

- **Multimodalita a interakcia medzi verbálnym, vizuálnym a zvukovým obsahom**

Ako hybridné formy (krátke videá, multimodálne metafory, text kombinovaný s obrazom a zvukom) vytvárajú komplexné významové polia? Ako multimodalita zvyšuje expresivitu, no zároveň prispieva k fragmentácii a nejednoznačnosti významov?

- **Fragmentácia a tekutosť digitálnych komunikátov**

Ako krátke formáty, algoritmické filtrovanie a kontextové presuny vedú k nelineárnosti a mikrointerpretáciám? Ako sa digitálny význam stáva výsledkom interakcie medzi používateľom, platformou a technickým prostredím?

5. Umenie a literatúra

- **Vágnosť ako umelecký a poetický princíp**

Vágnosť ako vedomý estetický nástroj umožňujúci mnohovýznamovosť, otvorenosť interpretácie a poetickú neuzavretosť. Ako umenie pracuje s nejasnosťou ako hodnotou?

- **Tekuté identity a významy v súčasnej literatúre**

Ako naratívne a žánrové stratégie súčasnej literatúry zrkadlia nestabilitu identít a ich prechodnosť v sociálnych, ideologických a technologických kontextoch?

• **Hybridné žánre a experimentálne formy ako odpoveď na sémantickú neistotu**

Ako multimediálne texty, performatívne žánre, hypertextové štruktúry či transmediálne formy narúšajú tradičné hranice a otvárajú nové modely interpretácie?

6. Onomastika

• **Polyreferenčnosť a dynamika referencie vlastných mien**

Ako sa mení význam a referenčné pole vlastných mien naprieč diskurzmi, médiami a sociálnymi prostrediami? Aké podoby má polyreferenčnosť vlastných mien v súčasnej komunikácii?

• **Tekutosť hraníc medzi apelatívnymi a propriálnymi formami**

Prečo sa hranice medzi apelatívnymi a propriálnymi pomenovaniami stierajú? Ako vznikajú hybridné formy, prechodové typy či re- (de-)sémantizačné procesy v prirodzenom aj digitálnom jazyku?

• **Virtuálne entity ako onymické objekty**

Ako kategorizovať digitálne a algoritmicke generované entity (avatary, boty, NPC, aliasy) v onomastickom systéme? Akú identitu majú v podmienkach fluidného digitálneho prostredia a kedy ide o onymické objekty?

• **Vlastné meno ako hodnototvorný a ideologický nástroj**

Kedy a ktoré vlastné mená fungujú ako symboly nositeľov hodnôt, identity, moci či ideologických rámcov? Ako pomenovania formujú konflikty vo verejnom diskurze, médiách a literatúre?

• **Rebranding a re-naming ako jazykové prejavy spoločenskej zmeny**

Ako zmeny názvov inštitúcií, ulíc, značiek či komunít odrážajú sociálne a ideologické transformácie? Ako procesy reinterpretácie pomenovaní súvisia s kolektívnou pamäťou a identitou?

Aj keď sú tematické okruhy pre príspevky vymedzené široko, je možné ponúknuť aj vlastné motívické vlákno nadväzujúce na tému špeciálneho čísla.

Dôležité informácie

- Príspevky musia byť pôvodné, dosiaľ nepublikované a pripravené podľa redakčných štandardov Slovenská reč
- Jazyk rukopisov: slovenčina a čeština
- Rozsah: max. 15 rkp. s. vrátane poznámok a literatúry
- Všetky rukopisy budú posúdené v anonymnom recenznom konaní

Dôležité termíny

- **Prihlásenie abstraktu:** 31. 1. 2026
 - **Notifikácia prijatia:** 28. 2. 2026
 - **Zaslanie príspevku:** 31. 5. 2026
 - **Publikovanie príspevkov:** december 2026
-

Editori

- Mgr. Jana Wachtarczyková, PhD. – prof. Mgr. Martin Ološtiak, PhD.
-